| تاریخ دریافت:۱۳۹۸/۳/۱۲ | تاریخ پذیرش:۱۳۹۸/۶/۲۶ |

نظریهٔ مدیریت دانش اسلامی؛ تبیین مبانی و اصول

اصغر باقرزاده (نویسنده مسئول)
دانش‌آموخته دکتری مدیریت راهبردی دانش دانشگاه و پژوهشگاه‌عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی و مربی دانشکده دین و رسانه. تهران. ایران.
bagher_110@yahoo.com

علی‌محمد احمدوند
استاد و رئیس دانشگاه ایوان کی. تهران. ایران.
alimohamad.ahmadvand@gmail.com

نبی‌الله دهقان
عضو هیئت علمی دانشگاه مالک اشتر. تهران. ایران.
drdehghan@ymail.com

محمدابراهیم سنجقی
عضو هیئت علمی دانشگاه مالک اشتر. تهران. ایران.
sanjaghi@yahoo.com

کاظم دهقان ده‌جمالی
عضو هیئت علمی دانشگاه مالک اشتر. تهران. ایران.
dehghanjamali@gmail.com

چکیده

هـدف اصلـی این مقالـه تبیین مبانـی و اصول مدیریـت دانش از منظر اسـلام با بهره‌گیری از تفسیر تسنیم و کتاب روایی میزان‌الحکمه است. روش پژوهش در این تحقیق روش تحقیق نظریهٔ مبنایی است. در این پژوهش ابتدا متون تحقیق با هدف کشف مضمون محوری یعنی دانش و موضوع‌های مرتبط با آن بررسی و کدگذاری اولیه شد. پس از اسـتخراج مفاهیم با بررسی دقیق آن‌ها، مقوله‌ها تدوین و ارتباط آن‌ها با هم بررسـی شد. طبقه‌های مختلف حاصل از مفاهیم و مقوله‌ها، مضامین کلی را شکل دادند و در مرحلهٔ آخر مضامین از حیث ماهیت و نسبتشان با یکدیگر تحلیل شدند. به کمک پرسـش‌های اصلی ارکان نظریه‌ساز یعنی معرفت‌شناسی، هستی‌شناسـی، انسان‌شناسـی و روش‌شناسـی دانـش و ماهیـت آن، ویژگی‌های دانش، مراتب آن و ارزشـمندی آن مشـخص شد. در بررسـی فرایندهای مرتبط با

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

مدیریت دانش در داده‌های تحقیق مشـخص شـد مقدماتِ کسـب دانش، کسب دانش، تحلیل و ارزیابی دانش، به‌کارگیری و ذخیره‌سـازی دانش از مهم‌ترین ارکان مدیریت دانش به‌حسـاب می‌آیند. مشخص‌شـدن عوامل مؤثر بر اجرای مدیریت دانش، همچون درنظرگرفتن بسـتر حاکم بر تولید و به‌کارگیری دانش و نیز هدف از علم‌آموزی و وظایف فراگیران دانش و دانشـوران از دیگر دسـتاوردهای این تحقیق است. نتایج حاصل از بررسی متون تحقیق بیانگر آن است که هدف اصلی خلقت بشر ارتقای دانش و معرفت اوست. انسان برای دستیابی به هدف خلقت به کسب و به‌کارگیری دانش نیازمند اسـت و برای تأمیـن زندگی دنیا و آخرت خود به دانش توصیهٔ اکید شـده است. همچنین، دانش در اسلام از سطح پایین آن، که مربوط به عالم دنیاست و نیازمند ابزار مادی است و از آن به دانش تجربی یاد می‌شود، آغاز و به سـطوح بالاتری می‌رسـد که ابزارها و روش‌های دیگری به‌جز روش‌ها و ابزار مادی دارد و ماندگاری و ارزشـمندی بیشـتری دارد. دانش پایان‌ناپذیر بوده و برای کسـب آن از عوامل معنوی نیز می‌توان کمک گرفـت. در بخش نهایی تحقیق بین اصول و مبانی منتج از این تحقیق با اصول و مبانی مدیریت دانش رایج مقایسـه‌ای صورت گرفت.

کلیدواژه‌ها: مدیریت دانـش، مبانی و اصول مدیریت دانش، نظریهٔ مدیریت دانش، مدیریت دانش در اسلام.

مقدمه و بیان مسئله

قرآن کریم مخزن و جایگاه همه‌چیز را نزد پروردگار متعال می‌داند[1] و آنچه در نزد انسان است را فانی و آنچه نزد خداسـت را باقـی و ماندنی معرفی می‌کند.[2] دانش نیز کـه از نعمت‌های ویژهٔ پروردگار است موجب برتری انسان بر خلایق و دلیل برگزیده شدن اوست. خداوند انسان را در زمین برگزید و به او نعمت دانش و ابزار کسب آن را از بدو تولد اعطا فرمود[3] و سرانجام رتبهٔ او را در عالم باقی به میزان دانش او مشـخص کرد.[4] حال در قبال ایـن نعمت بزرگ معتقدیم، ازآنجاکه برتری در اجتهاد

۱. حجر: ۲۱.
۲. نحل: ۹۶.
۳. بقره: ۳۰ و ۳۱.
۴. مجادله: ۱۱.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

اســت نه تقلید، «ما بایســتی در علوم انســانی اجتهاد کنیم؛ نباید مقلد باشیم» (بیانات مقام معظم رهبری امام خامنه‌ای در دیدار جمعی از دانشــجویان کشــور، ۱۳۹۰/۰۵/۱۹). ازاین‌رو، در رشــتهٔ علمی «مدیریت دانش» نیز باید با اســتفاده از منابع غنی اســلامی به دنبال نظریه‌ای منطبق با مبانی و اصــول برگرفتــه از این متون بود. امروزه مدیریت دانش، رشــته‌ای با محتوایی به قدمت بشــریت، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابزار کسب مزیت رقابتی همپای سایر فن‌های مدیریتی موردتوجه جامعهٔ علمــی و مدیــران راهبردی جهان قرار گرفته اســت. مدیریــت دانش رایج را به‌طــور اجمال به‌عنوان فرایندی که در آن دانش تولید، کسب، ذخیره و تسهیم شده است و با هدف خلق ارزش مورداستفاده قــرار می‌گیرد، تعریف می‌کنند و برای دســتیابی به آن توانمندســازهایی همچون فرهنگ‌ســازمانی، حمایت مدیر ارشد، زیرساخت‌های فنی و مشوق‌های مادی و معنوی را ضروری می‌دانند. دانش و ارزش آن در متن مهم‌ترین سند دینی ما یعنی قرآن کریم و نیز روایات متعدد و معتبر چنان برجسته و فراوان به‌چشــم می‌خورد که گویی قرآن و اســلام ســخنی جز ترغیب انســان به کســب معرفت و دانش ندارند و برای انســان هدفی جز دستیابی به دانش و معرفت متعالی درنظر گرفته نشده است.[۱] اکنون برآنیم نظر به تأثیر مباحث فلســفی اسلام یعنی معرفت‌شناسی، هستی‌شناسی، انسان‌شناسی و روش‌شناســی بــر مباحث علمــی و عملی، مبانی و اصــول مدیریت دانش با رویکرد اســلامی را تدوین و ارائه کنیم؛ اهمیت و ضرورت انجام این تحقیق به‌طور اجمال عبارت است از: ۱. استفادهٔ مناســب و لازم از ظرفیــت مفهومــی و محتوایی دین برای رفــع نیــازهـــای علمــی و عملــی حیات بشـــری؛ ۲. بررسی تأثیر رویکرد اسلامی در ابعاد هستی‌شناسی، معرفت‌شناسی، انسان‌شناسی و روش‌شناســی در حوزهٔ مدیریت دانش؛ ۳. دستیابی به جایگاه نظریه‌پردازی در جامعهٔ علمی دنیا با رویکردهای اسلامی؛ ۴. ارائهٔ نمونه‌ای برای اسلامی‌سازی علوم و یا تبیین علوم با رویکرد اسلامی.

دانش، مدیریت دانش

دانش از مشــترکات لفظی به‌حســاب می‌آید و معانی بســیار گوناگونی دارد و مناسبتی که میان همهٔ معانی آن مشترک است مفهوم آگاهی است. علم یا دانش (که به تسامح یکی گرفته شده است ولی متفاوت هســتند) در معنای روان‌شناختی به معنای آن است که انسان به حقیقتی اعتقاد داشته باشد کــه احتمال خــلاف آن را ندهد؛ یعنی احتمال صددرصد به چیزی علم گفته می‌شــود. معنای علم در حوزهٔ معرفت‌شــناختی گزاره‌ای اســت که با واقعیتی که از آن حکایت می‌کند ســنجیده می‌شود؛

۱. طلاق: ۱۲.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

به‌طور کلی، مدیریت دانش[1] را نیز می‌توان مفهومی برای توصیف فرایندهایی دانست که ازطریق آن سازمان‌ها به توسعه، سازماندهی و تسهیم دانش با هدف خلق ارزش و دستیابی به مزیت رقابتی می‌پردازند (مک آدام و مک کریدی،[2] ۱۹۹۹). فعالیت‌های مدیریت دانش رایج در چهار فعالیت کسب دانش (یادگیری، خلق و شناسایی)، تجزیه و تحلیل دانش (ارزیابی و اعتبارسنجی)، حفظ دانش (سازماندهی، نمایش و نگهداری) و استفاده از دانش (کاربرد، انتقال و تقسیم) دسته‌بندی می‌شود. مدیریت دانش سامانه‌ای منظم برای کمک به نشر دانش فردی و سازمانی در مدیریت مجموعه‌ای است که به دنبال رسیدن به اهداف خود ازطریق دریافت اطلاعات درست در زمان مناسب و از مجاری صحیح آن‌هاست (اخوان و خادم‌الحسینی، ۱۳۹۲). در این تحقیق ابتدا تعریف رایج از مدیریت دانش اختیار می‌شود و سپس، بعد از بررسی متون تحقیق و استخراج و تدوین مبانی و اصول مرتبط با دانش، تعریفی از آن ارائه خواهد شد. مدیریت دانش رایج عبارت است از فرایند کسب دانش، تجزیه و تحلیل دانش، حفظ دانش و استفاده از دانش. این چهار فرایند به اجزای دیگری تقسیم می‌شوند.

مبانی و اصول مدیریت دانش رایج

مبانی معرفت‌شناسی یکی از مؤلفه‌های اساسی است که بر نظریه‌های مدیریت دانش تأثیرگذار است؛ اما مؤلفه‌های دیگری همچون مبانی جهان‌بینی یا هستی‌شناسی و انسان‌شناسی نیز وجود دارد که یا به شکل مستقیم و یا غیرمستقیم بر نظریه‌های مدیریت دانش اثر می‌گذارد(نعمتی و دیگران، ۱۳۹۴). بنابراین، نظریه‌های مدیریت دانش دارای دو دسته مبدأ هستند و از آن‌ها تأثیر می‌پذیرند: مبادی معرفتی (نظری) و مبادی غیرمعرفتی (عوامل فردی و اجتماعی). مبانی نظریه‌های مدیریت دانش را می‌توان با شناخت نظریه‌های مدیریت دانش ازطریق شناخت مسائل، سازه‌های مفهومی و احکام و گزاره‌های راه‌حل آن نظریه و نیز با شناخت مبانی نزدیک یک نظریه در مدیریت دانش ازطریق شناخت حوزه‌های مرتبط با مسائل و سازه‌های مفهومی نظریه و پارادایم‌های درونی مدیریت دانش و سپس مراجعه به مبانی میانه شناخت. شناخت مبانی نظری نیز بهتر است از پایین به بالا انجام شود؛ یعنی برای شناخت مبانی هستی‌شناختی ابتدا باید مبانی معرفت‌شناسی را شناخت و شناخت مبانی معرفت‌شناسی با استفاده از مبانی روش‌شناختی ممکن است که در این تحقیق تلاش شده است این دسته از مبانی جست‌وجو و ارائه شوند.

1. Knowledge management
2. McAdam,R,and Mc Creedy

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

پیشینهٔ مدیریت دانش اسلامی

بررسی پیشینهٔ ارائه‌شده در این تحقیق نشان می‌دهد که مدیریت دانش اسلامی ارائه‌شده توسط محققان دارای ویژگی‌هایی در اصول، مبانی و حتی فرایندهای کاربردی در ارتباط با مدیریت دانش رایج است. البکیر[1] (۲۰۱۱) در مقاله‌ای با عنوان «مفهوم اسلامی مدیریت دانش» با دقت در مفهوم سنتی و مدرن دانش راه‌های درک مدیریت و کاربرد دانش را ارائه کرده است. از منظر البکیر مدیریت دانش دارای چند اصل اساسی است که عبارت‌اند از:

- توسعهٔ دانش ازطریق کشف و به اشتراک‌گذاری دانش؛
- استقرار روش‌هایی که دانش به‌راحتی مورداستفاده قرار گیرد و به اشتراک گذاشته شود؛
- دانش به‌طور مؤثر به‌عنوان عاملی برای دستیابی به پیشرفت و موفقیت به‌کار گرفته شود.

نعمتی شمس‌آباد و همکاران (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «مدیریت دانش دین‌بنیان» مسئلهٔ بنیادی تمدن غرب را تسخیر عالم معرفی می‌کنند که ازطریق تغییر معنا و حتی مبنای علم و دانش و اعمال مدیریت عمل‌گرا بر روی دانش صورت گرفته است. البته برای اثبات این ادعا الگویی برای تبیین روش‌شناختی و نحوهٔ شکل‌گیری یک تمدن ارائه کرده‌اند. جدول ۱ مفهوم‌سازی مدیریت دانش در تمدن دینی برمبنای برخی استعاره‌های دانش در معارف اسلامی را نشان می‌دهد.

جدول ۱. مفهوم‌سازی مدیریت دانش در تمدن دینی (نعمتی و دیگران، ۱۳۹۴)

دانش به مثابه روزی (رزق)	دانش به مثابه کلید (مفتاح)	دانش به مثابه چراغ (سراج)	دانش به مثابه ترازو (میزان)
دانش: رزق و روزی معنوی فرد، سازمان و جامعه. مدیریت دانش به مثابه تأمین رزق و روزی و مایه حیات معنوی مدیر دانش به مثابه واسطه رزق	دانش: کلید گشودن قفل‌های بسته و حل مسائل فرد، سازمان و جامعه مدیریت دانش به مثابه شاه‌کلیدی برای بازکردن قفل‌های بسته. مدیر دانش به مثابه کلیددار	دانش: چراغ، سراج و نور هدایت فرد، سازمان و جامعه مدیریت دانش به مثابه چلچراغ هدایت و روشنگر مسیر حرکت مدیر دانش به مثابه چراغ‌دار	دانش: ترازو، میزان و معیار سنجش حق فرد، سازمان و جامعه مدیریت دانش به مثابه ابزار حاکمیت حق و تثبیت عدالت. مدیر دانش به منزله قاضی (حاکم) عادل

اخوان و خادم‌الحسینی (۱۳۹۲) با هدف فراهم آوردن زمینه‌ای برای رده‌بندی مدیریت دانش و مدیریت دانش اسلامی‌ـشیعی پس از بررسی مدیریت دانش و مقایسهٔ آن با مفاهیم و اصول اسلامی با ارائهٔ الگوی ترکیبی مدیریت دانش اسلامی‌ـشیعی به بررسی تطبیقی مدیریت دانش و مدیریت دانش اسلامی بر پایهٔ احادیث و تبیین رابطهٔ قرآن و علم به‌ویژه دانش روز از دیدگاه منابع شیعی پرداخته‌اند.

1. Muhamadul Bakir

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

منطقــی (منطقی، اکبری، ۱۳۸۷) در مقالــه‌ای با عنوان «مدیریت دانش با الهام از منابع اســلامی» با توجه به ضرورت تکمیــل چرخهٔ حیات یا فرایند مدیریــت دانش، این فرایند را بررسی کرده است. در این مقاله محقق پس از تبیین مفاهیم به بررسی مدیریت دانش و فرایند ســکوت، کســب، نگهداری، به‌کارگیری و انتشــار دانش با الهام از منابع اسلامی می‌پردازد. او پــس از تبیین مفاهیمی همچون داده، اطلاعات و دانــش به تبیین حکمت و خرد پرداخته اســت. در ادامهٔ این مقاله آمده اســت که از منظر منابع اســلامی، مدیریت دانش عبارت از تلاش برای تحقق دانایی‌های کارکنان، مدیران و ذی‌نفعان درونی و بیرونی ســازمان ازطریق فرایند ســکوت، کســب، نگهداری، به‌کارگیری و انتشــار دانش و برگرفته از آموزه‌های اسلام برای نیل به اهداف متأثر از نظام ارزشی اسلام است.

روش تحقیق

با توجه به اهداف انجام این تحقیق بنیادی، که منجربه کشف مبانی و اصول برگرفته از منابع اسلامی و درنهایــت ارائهٔ نظریه می‌شــود، در میــان روش‌های تحقیق کیفــی، از روش تحقیق نظریهٔ مبنایی[1] استفاده شد. این پژوهش از نوع پژوهش‌های تفسیری است و برای نوعی نظریه‌پردازی تعریف‌شده است و مبانی فلسفی آن پدیدارشناسی است. سه عنصر اصلی روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد مفاهیم، مقوله‌ها و قضیه‌ها هســتند. در روند انجام تحقیق ابتدا ازطریق کدگذاری باز، مفاهیم شناســایی و ویژگی‌ها و ابعاد آن‌ها در داده‌ها کشف شدند. ازآنجاکه در این مرحله، مقوله‌های اولیهٔ نظریه شکل می‌گیــرد، مقوله‌ها را بر همهٔ داده‌های جمع‌آوری‌شــده بنیان نهادیم. در کدگــذاری محوری، فرایند ربط‌دهی مفاهیم و نیز مقوله‌ها و پیونددادن آن‌ها انجام شــد. در این مرحله، شــاخص‌ها، مؤلفه‌ها، ابعاد و مفاهیم و مضامین حاصل از کدگذاری باز تدوین شــده و ســر جای خود قرار گرفته اســت تا دانش فزاینده‌ای دربارهٔ روابط ایجاد شــود. برای دســتیابی به مدل و نظریهٔ نهایی، تحقیق مســتلزم جمــع‌آوری و تحلیــل هم‌زمان و زنجیــره‌وار داده‌ها برای شــکل‌گیری مفاهیــم، مقوله‌ها و مضامین تحقیق است.

جامعــهٔ آمــاری این پژوهش دو منبع اصلی یعنی تفســیر تســنیم در حوزهٔ قــرآن کریم و دیگری میزان‌الحکمه در حوزهٔ روایات و احادیث اســت. جدول ۲ آمار کلمات علم و حکمت و یقین را در قرآن و روایات میزان‌الحکمه نشان می‌دهد.

1. Grounded theory

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

جدول ۲. آمار کلمات علم و حکمت و یقین در قرآن و روایات میزان‌الحکمه

ریشهٔ کلمه	قرآن	روایات
ریشهٔ علم	۸۵۴	۲۰۸۴
ریشهٔ حکمت	۴۱۵	۳۷۱
ریشهٔ ظن	۶۹	۲۰۷
ریشهٔ یقین	۲۸	۸۱۲

تحلیل داده‌ها دربارهٔ دانش، ارکان و انواع آن از منظر اسلام و جایگاه راهبردی آن

واژه‌هایی که قرآن کریم دربارهٔ انواع ادراک به‌کار می‌برد حدود ۲۰ لفظ است؛ این واژه‌ها عبارت‌اند از: ظن، حسبان، شعور، ذکر، عرفان، فهم، فقه، درایت، یقین، فکر، رأی، زعم، حفظ، حکمت، خبره، شهادت، عقل و نیز الفاظی مانند: قول، فتوا، بصیرت. هریک از این واژه‌ها با یک یا چند ویژگی از موارد دیگر ممتاز می‌شود (جوادی آملی، ۱۳۸۴: ص ۲۰۶). از بین این واژه‌ها کلمات علم، یقین، حکمت و عقل موردتوجه قرار گرفت. پس از استخراج مفاهیم حاصل از روایات و آیات درخصوص مفهوم کلی دانش و علم مقولات و مضامین به‌دست آمد. نام مقوله‌ها را محقق انتخاب کرده که بیانگر بیشترین ارتباط میان برخی کدهای اولیه است. پس از آن مقوله‌ها نیز گروه‌بندی شدند و مضامین را شکل دادند. در شکل ۱ کلیهٔ مفاهیم و مقوله‌ها و مضامین مرتبط با دانش و خصوصیات و ویژگی‌های آن که مرتبط با سؤال اول تحقیق است نشان داده می‌شود.

یافته‌ها و نتایج

دانش و ارکان، انواع و جایگاه آن از نگاه اسلام ناب محمدی (صلوات‌الله علیهم اجمعین) چیست؟

تعریف دانش در مدیریت دانش به‌صورت عملیاتی به دانشی اطلاق شد که انسان برای رفع نیازهای دنیایی و آخرتی به دنبال کسب آن است و به آن نیاز دارد، اما دانش در اسلام ماهیت ویژه‌ای دارد. برخی از مهم‌ترین ویژگی‌های دانش از منظر اسلام و مقایسهٔ آن با دانش رایج به شرح جدول۳ است.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

جدول ۳. مقایسهٔ دانش مرسوم در مدیریت دانش رایج و دانش در اسلام

دانش در مدیریت دانش رایج	دانش از منظر اسلام
دانش برای تأمین راحتی و آسایش بشر است.	دانش برای تنظیم زندگی انسان در جهت سعادت دنیا و آخرت است.
هدف از کسب و به‌کارگیری دانش اهمیت چندانی ندارد.	هدف در همهٔ فرایندهای مربوط به دانش اهمیت دارد و در ارزش و نتیجهٔ آن مؤثر است.
دانش بدون عمل ضرری ندارد.	دانش بدون عمل نه‌تنها سودمند نیست که مضر هم هست.
آسایش مادی فراهم می‌کند.	به‌طور مطلق حیات‌بخش دنیا و آخرت است.
از تجربه حاصل می‌شود.	سطوح مختلف آن با ابزار مختلف تجربی و غیرتجربی به‌دست می‌آید.
دائماً درحال تغییر است.	سطح مادی آن متغیر و سطوح دیگر آن ثابت است.
برای راهبردهای کلان و بلندمدت لازم است.	برای راهبردهای کلان و ابدی لازم است.
جایگاه انسان را در دنیا ارتقا می‌دهد.	برترین فضیلت دنیایی و آخرتی برای انسان است.
دانش با ناعدالتی و ظلم قابل جمع است.	وجود دانش نشانهٔ وجود عدل است.
صرفاً با تدریس حاصل می‌شود.	تدریس دانش و تعلیم دانش تفاوت دارد. تدریس گاهی به فهم منجر نمی‌شود، ولی تعلیم همیشه به فهم منجر می‌شود.
لزوماً زینت دارندهٔ آن نیست.	دانش زینت دانشمند است.
ارزشمندی در دانش سودمند است.	دانش نافع ارزشمند است. تفاوت نفع و سود در خودمحوری و خدامحوری است. سودمندی برای خودمحوری و نفع برای خدامحوری است.
کسب دانش تجربی ازطرق مادی است.	دانش در همهٔ سطوح ماهیت مجرد دارد.
منبع دانش طبیعت است.	منبع ابتدایی دانش خلقت و منبع غایی آن خداست.
دانش اکتسابی و حصولی است.	دانش یا اکتسابی و حصولی است یا حضوری، در اصل همهٔ دانش‌ها حضوری هستند.
دانش لزوماً صاحب خود را متخلق به اخلاق پسندیده نمی‌کند.	دانش موجب حسن خلق و خوبی سجایای دانشمند می‌شود.
دانش پرسود و دارای منفعت مادی ارشمند است.	برترین دانش خداشناسی و خودشناسی است.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

هستی‌شناسی مدیریت دانش از منظر قرآن کریم، روایات و احادیث

پاسخ به سؤالات اساسی هستی‌شناسی پایه و اساس سایر معرفت‌ها را به‌وجود می‌آورد. سؤال‌های مهم هستی‌شناسی دربارهٔ دانش در جدول ۱۰ نشان داده شده است. مقوله‌ها و مضامین مستخرج از مفاهیم درخصوص هستی‌شناسی در جدول ۴ نشان داده می‌شود.

جدول ۴. مقوله‌ها و مضامین مستخرج از مفاهیم درخصوص هستی‌شناسی

مقوله‌ها	مضامین
علت کلی آفرینش جهان دانش است؛ دانش برتر شناخت علم و قدرت خداست؛ دانش اولین نعمت برای هدایت انسان؛ هستی پایان‌ناپذیر دانش پایان‌ناپذیر	جهان لایتناهی، دانش بی‌انتها
دانش تأمین‌کنندهٔ زندگی؛ دانش زندگی‌بخش اسلام و ستون دین مایهٔ زندگی و روشنایی‌بخش؛ دانش زندگی‌بخش دارندهٔ دانش است.	دانش، زندگی‌بخش و آبادگر
روشنایی‌بخش عقل؛ ازبین‌برندهٔ جهل؛ دانش نور و فیض الهی است؛ دانش نور است. هستی به نور روشن است. کسی که بی‌دانش است بی‌نور است و یا نابیناست. عاقبت عدم عملی‌کردن علم: نابینابودن در قیامت	دانش، نور و روشنایی‌بخش
فرشتگان به جویندهٔ دانش توجه دارند؛ جستن دانش جلب استغفار ملائکه می‌کند؛ همه‌چیز برای جویندهٔ دانش آمرزش‌خواهی می‌کند.	پشتیبانی مخلوقات از انسان در کسب دانش
بهشت ثمرهٔ جویندهٔ دانش است؛ عاقبت دنیا یا بهشت است یا دوزخ. به‌کارگیری دانش نتیجهٔ بهشت را در آخرت فراهم می‌کند؛ عاقبت خوش برای یاددهندهٔ دانش است؛ مجازات مضاعف برای عالمان بدون عمل؛ ترک عمل به دانسته‌ها موجب پشیمانی است.	بهترین عاقبت برای جوینده و دارندهٔ دانش
هستی آفرینش خداست؛ فهم و دانش این معرفت را بالا می‌برد و ایجاد پروا از خدا می‌کند؛ عبودیت در کسب دانش مؤثر است.	عبادت و دانش

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

هستی براساس دانش و حکمت بنا شده است؛ دانش واقعی جان آدمی را متحول می‌کند؛ دانش در جان آدمی تأثیر دارد (طلاق: ۱۲).	رسیدن به هدف خلقت با دانش

تأثیر مفاهیم مستخرج از آیات و روایات در مدیریت دانش به شرح جدول ۵ است.

جدول ۵. مفاهیم مستخرج از آیات و روایات در مدیریت دانش

مضامین حاصل از هستی‌شناسی اسلامی دربارهٔ دانش	تأثیر مفهومی در مدیریت دانش
جهان لایتناهی است و دانش حاصل از آن بی‌انتهاست.	مدیریت‌کردن دانش به‌دلیل ماهیت گسترده و به‌شدت درحال گسترش آن به‌طور مطلق و کامل میسر نیست و این باعث محدودیت در عملکرد مدیریت دانش می‌شود. همچنین، چرخهٔ حیات دانش پایان‌ناپذیر است.
دانش خلق خداست و نعمت اوست.	شکر نعمت در استفادهٔ صحیح و عقلانی از دانش است. مدیریت دانش زمینهٔ این استفاده را فراهم می‌کند.
دانش، نور و روشنایی‌بخش	مدیریت دانش به‌عنوان موضوعی بین‌رشته‌ای برای ازبین‌بردن تاریکی‌های جهل و نادانی به‌کار می‌رود. مدیریت دانش به‌مثابه چراغی نور دانش را گسترده و منتشر می‌کند.
پشتیبانی مخلوقات از انسان در کسب دانش	مخلوقات به‌طور عام و انسان‌ها به‌طور خاص جزء منابع دانش در مدیریت دانش کسب دانش لحاظ می‌شود.
دانشْ زندگی‌بخش و آبادگر است.	یکی از شاخص‌های موفقیت استقرار مدیریت دانش در سازمان و هر ساختار دیگر رشد و بهبود وضعیت حیات آن مجموعه است.
رسیدن به هدف خلقت ازطریق دانش	مدیریت دانش از این منظر برترین رشتهٔ علمی است؛ چراکه در تولید و به‌کارگیری عامل اصلی دستیابی به هدف خلقت تأثیر مستقیم دارد.

در هستی‌شناسی اسلامی مشخص شد علت کلی آفرینش جهان دانش است؛ دانشی دربارهٔ شناخت علم و قدرت خداوند متعال. دانش اولین نعمت برای هدایت انسان است و چون هستی پایان‌ناپذیر است، دانش نیز پایان‌ناپذیر خواهد بود و به تبع آن کسب دانش پایانی ندارد. براساس این هستی‌شناسی، دانش تأمین‌کنندهٔ زندگی و حیات‌بخش اسلام و

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

ستون دین است و روشنایی زندگی و جان انسان‌هاست. دانش زندگی‌بخش و آبادگر است و عقل را روشنایی می‌بخشد. دانش نور است و چون همه‌چیز به نور روشن است، پس همه‌چیز به دانش روشن و واضح خواهد بود و کسی که بی‌دانش است چشمان وجودش بسان کوران بی‌سو است. به همین سبب است که بی‌دانشان در قیامت نابینا محشور می‌شوند.

براساس این نوع معرفت‌شناسی فرشتگان و بلکه همهٔ موجودات به جویندهٔ دانش توجه دارند و برای او استغفار می‌کنند. عاقبتی در انتظار همهٔ انسان‌هاست و عاقبت جویندهٔ دانش بهشت است. در این جهان‌بینی دانش بدون عمل هیچ است و مجازات مضاعف برای عالمان بدون عمل درنظر گرفته می‌شود و به‌راستی که ترک عمل به دانسته‌ها موجب پشیمانی است. عبودیت در کسب دانش مؤثر است و کسب دانش از برترین عبادت‌هاست. دانش واقعی جان آدمی را متحول می‌کند و در آن تأثیر دارد و به همین خاطر شاخص ارزش‌گذاری انسان در این جهان‌بینی میزان دانش فرد است.

معرفت‌شناسی مدیریت دانش از منظر قرآن کریم، روایات و احادیث

برای تبیین معرفت‌شناسیِ مدیریت دانش با سؤال‌های اصلی معرفت‌شناسی نظیر سؤال دربارهٔ حقیقت دانش و نحوهٔ حصول آن و سؤال دربارهٔ چگونگی حصول معرفت و ابزارهای آن به سراغ متون تحقیق رفتیم. سؤال‌های اساسی معرفت‌شناسی و پاسخ اجمالی آن‌ها با استفاده از نتایج حاصل از بررسی متون جامعهٔ آماری تحقیق و نیز تأثیر این سؤال‌ها در مدیریت دانش در جدول ۶ نشان داده می‌شود.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

جدول ۶. معرفت‌شناسی مدیریت دانش از منظر قرآن کریم، روایات و احادیث

سؤال‌های معرفت‌شناسی	پاسخ اجمالی	تأثیر در مدیریت دانش
ویژگی‌های اصلی دانش چیست؟	دانش ماهیت مجرد دارد.	مدیریت دانش صرفاً ابزار مادی ندارد.
	دانش نعمت معنوی خداست.	مدیریت دانش ابزاری برای استفادهٔ درست از نعمت‌های الهی
	ریشهٔ دانش خداوند است.	طلب دانش از خدا در فرایند کسب دانش (با واسطه یا بی‌واسطه)
	بالاترین عبادت	مدیریت دانش به‌عنوان ابزاری برای عبادت
	دانش بی‌انتهاست.	راهبردهای کلان، آینده‌نگر و نامحدود در مدیریت دانش
	برترین دارایی و شرافت و ارزش وجودی بالا	حرص در جلب این دارایی و کسب دانش
	دانش ظرفیت‌ساز است.	رابطهٔ متقابل تولید و کسب دانش
	نقش راهبردی دانش	تدوین استراتژی، پیاده‌سازی و ارزشیابی
	دانش میراث ماندگار و ماندگاری بالا	مدیریت دانش به‌عنوان راهبرد همیشگی و دائمی
	دانش ملاک برتری است.	سطح‌بندی دانشوران برمبنای میزان و نوع دانش
	دانش تأمین‌کنندهٔ حیات انسان	نقش راهبردی مدیریت دانش در زندگی
	دانش توانمندساز خرد و عقل	توجه به خرد در هرم دانش در مدیریت دانش
	نامحدودبودن دانش	محدودیت مدیریت دانش در مدیریت همهٔ دانش‌ها
	ارزش متفاوت دانش‌ها (نافع و غیرنافع)	مبحث شاخص طبقه‌بندی دانش در مدیریت دانش
	حافظ و نگهدارندهٔ صاحب خود است.	مدیریت دانش ابزار تثبیت و توسعهٔ فرهنگی
	دانش در جان مؤمن رسوخ می‌کند.	کشف و استخراج دانش ضمنی و تبدیل آن به دانش صریح
	دانش نگهدارندهٔ دانشور است.	مدیریت دانش ابزاری برای ایجاد چرخهٔ حیات سازمان و سازمان یادگیرنده
	دانش مزیت رقابتی بالایی است.	مدیریت دانش به‌عنوان ابزار راهبردی
	دریافت دانش تدریجی است.	مدیریت دانش برنامه‌ریزی مستمر است.
	دانش و عمل قرین یکدیگر	ضمیمه‌کردن بخش عمل و نظارت بر عمل به مدیریت دانش
	حلم، گفتار نیک، افتادگی، احسان، زینت دانش	شاخص‌های موفقیت اجرای مدیریت دانش

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

دانش چه انواع و هر نوع چه مراتبی دارد؟	گمان، دانش، یقین	مدیریت دانش متناسب با مرتبهٔ دانش
	علم‌الیقین، عین‌الیقین، حق‌الیقین	
	علم حضوری یا لدنی، علم حصولی	مدیریت دانش متناسب با علم حضوری و حصولی
	دانش تجربی، دانش فطری، دانش عقلی	مدیریت دانش متناسب با نوع دانش
	اعتقادها، اخلاق، احکام	شاخص‌های اعتقادی، اخلاقی و احکامی برای سنجش و ارزیابی مدیریت دانش
شاخص‌های ارزش‌گذاری دانش چیست؟	کاربردی‌بودن	ایجاد بخش کاربرد در مدیریت دانش و شناخت و رعایت شاخص‌ها
	نافع‌بودن	کارایی، بهینه‌سازی و بهره‌وری در مدیریت دانش
	در راستای اهداف	رویکرد راهبردی مدیریت راهبردی
	نیت و هدف الهی	شاخص ارزیابی موفقیت در مدیریت دانش اسلامی
	منجربه خداشناسی	تعیین اهداف غایی و تلاش برای دستیابی در مدیریت دانش
	منجربه شناخت خود و خلقت	
اثرات و ثمرات دانش چیست؟	اثرات فردی	شاخص ارزیابی موفقیت مدیریت دانش در مدیریت دانش اسلامی
	اثرات اجتماعی	
	تدبیر امور و هدایت خلق	
	افزایش ظرفیت انسان	
الزام‌های کسب دانش چیست؟	هدف مناسب در کسب دانش	شناخت الزامات و شاخص‌های انتخاب دانش، کسب دانش و به‌کارگیری دانش در مدیریت دانش از منظر اسلام کسب هر دانشی جایز نیست. ارزش کسب انواع دانش یکسان نیست. انتشار دانش وظیفهٔ دانشوران است. احتکار دانش جایز نیست.
	دوری از اهداف غیرالهی	
	رعایت مراحل کسب دانش	
	درنظرگرفتن ظرفیت افراد	
	تحمل شرایط سخت	
	وجوب کسب دانش بر همگان	
	تلاش مضاعف	
	توجه به محتوای دانش قبل از یادگیری	
	توجه به فایده و نفع دانش	
	توجه به کسب دانش نافع	
	رتبه‌بندی یا اولویت‌بندی در کسب	
	ترغیب دیگران به کسب دانش	
	کسب دانش از مرجع اصلی	
	تعهد دانشوران به انتشار دانش	
	صرف وقت برای آموختن نیکوترین دانش‌ها	
	ارزش‌گذاری انسان‌ها با شاخص دانش	
	عمل به دانسته‌ها	

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

انسان‌شناسی و مدیریت دانش

با توجه به انسان‌شناسی اسلامی شاخصه‌هایی برای انسان جویای دانش، دانشوران، تعلیم‌دهندگان و به‌کارگیرندگان دانش استخراج شد. برخی از این مشخصات عبارت‌اند از:

دانـش فطـری: قرآن انســان را موجودِ آگاه بالفعــل می‌داند؛ نه آگاه بالقوه. انســان هنگام تولد از دانش اکتســابی حصولی بهره‌ای ندارد؛ ولی دارای علوم حضوری و شــهودی اســت، زیرا انسان روحی مجرد دارد که نزد خود او حاضر اســت و همواره خود را می‌بیند و اصول و اســاس چیزی را که سعادت و شقاوت او را می‌سازد، ادراک می‌کند. علمی که با انسان زاده می‌شود و همیشه همراه اوست علم خداشناسی، آشنایی با اسماء حسنای الهی، خطوط کلی وحی و نبوت و راه‌های اصلی رســالت، شریعت وغیره است که ازنظر قرآن همگی علومی فطری هستند. اعتدال خلقت انسان به آگاهی او از مایهٔ سعادت و شقاوت خویش است.

دانش اکتســابی: به‌جز علوم فطری، انســان توانایی کســب دانش‌های دیگــری را دارد. علوم و معارف الهی و اصول ارزشی نظیر خداشناسی، معادشناسی، شناخت فضایل وغیره در انسان وجود دارد، ولی دانش‌های دیگری مانند علوم تجربی و ریاضی وجود دارد که محصول کاوش‌های بشری و مهمان روح آدمی است؛ به‌عبارت دیگر، این دانش‌ها که عمدتاً تجربی و اکتسابی‌اند تنها در عالم دنیا و جهان مادی همراه انســان هســتند و پس از مهاجرت او به عالم آخرت از او رخت می‌بندند، مگر آنکه علوم کسبی در روند معرفت، هماهنگ با علوم فطری ثابت و جاودان شوند.

دانش و قدرت: «حیات» اساســی‌ترین عنصر وجود انســان اســت و نشــانه و شــاخص حیات بشری دانش و قدرت است. مفهوم «علم» روشن است و در واجب و ممکن به یک معنی است؛ ولی ازلحاظ مصادیق، متعدد و دارای مراتب گوناگون است. عالی‌ترین مرتبهٔ آن برای خداست و موجودات دیگــر، بالطبــع یا بالعرض، بهــره‌ای از آن دارند و به تعبیر صحیح‌تر، علم ســایر موجودات تنها مظهر علم خداست و ممکنات از علم خدا بهره‌مندند؛ اما اجمالاً «قدرت» بدین معناست که موجودی که اگر بخواهد، کاری را انجام می‌دهد و چنانچه نخواهد، کاری نمی‌کند، دارای قدرت اســت (جوادی آملی، ۱۳۸۶: ص ۱۹۰). دربارهٔ قدرت انسان نیز می‌توان به دو بحث استعمار و تسخیر استدلال کرد. استعمار یعنی خداوند از انسان خواسته است که زمین را آباد کند؛ پس توان و شرایط لازم برای این کار را هم فراهم کرده اســت (همان: ص ۲۰۳). تســخیر یعنی ذات اقدس الهی توانایی انســان را به زمین محدود نکرده و از عمق دریاها تا اوج ســپهر را مســخر او کرده است؛ اقیانوس‌ها و دریاهای کوچک و بزرگ مسخر انسان است تا هم کشتیرانی و صید کند و هم گوهرهای دریایی را استخراج کند؛ نه‌تنها تا عمق دریاها که تا اوج سپهر هم مسخر انسان است (همان: ص ۲۰۵).

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

از پاسخ به این سؤال‌ها استنباط می‌شود در معرفت‌شناسی اسلامی، مدیریت دانش صرفاً ابزار مادی ندارد و کسب آن از وظایف انسان در قبال نعمت‌های پروردگار است. طلب دانش از خدا (باواسطه یا بی‌واسطه) صورت می‌گیرد و چون کسب دانش عبادت است، باید ویژگی‌های لازم برای یک عبادت مانند اخلاص و شرایط آن رعایت شود. کلان‌نگری، آینده‌نگری و قانع‌نشدن از دیگر تأثیرهای معرفت‌شناسی اسلامی دانش است. دانش در این معرفت‌شناسی دارایی برتر انسان است و حرص در جلب این دارایی مذموم نیست. انسان و دانش رابطهٔ دو سویه دارند و هریک موجب ارتقای دیگری است. تدوین استراتژی، پیاده‌سازی و ارزشیابی از مزیت‌های دانش در این نگاه است و نظریهٔ دانش برای مدیریت دانش زمان و مدت قائل نیست. ارزش‌گذاری دانش در مدیریت دانش منجربه نقش راهبردی مدیریت دانش می‌شود و ابزار اصلی انسان برای زندگی، یعنی خرد و قدرت تعقل، را تقویت می‌کند. در این نگاه، مدیریت دانش ابزار تثبیت و توسعهٔ فرهنگ دینی و عقلانی است و موفقیت در آن برنامه‌ریزی مستمر می‌طلبد. درنظرگرفتن مسائل اخلاقی در مدیریت دانش و اهمیت به نقش اخلاق در مدیریت از دیگر تأثیرهای معرفت‌شناسی اسلامی در مدیریت دانش است.

انسان درنظر گرفته‌شده در انسان‌شناسی اسلامی دارای مراتب چهارگانهٔ مادی، مثالی، عقلی و الهی است. وجود مادی وظایف عالم ماده را لازم می‌کند و سایر مراتب انسان الزامات دیگری را برای آن به‌وجود می‌آورد. تأثیر این نوع انسان‌شناسی بر انسان جویای دانش، دانشوران، تعلیم‌دهندگان و به‌کارگیرندگان دانش در خلال متون تحقیق آمده است که پس از بررسی‌ها به‌صورت مبسوط در فصل پیش ارائه شد. نتایج حاصل به‌طور خلاصه نشان می‌دهد که مراتب مختلفی از دانش را به‌صورت بالفعل و بالقوه داراست. دانش بالقوه انسان با نام دانش فطری معرفی شده است. از این دانش به دانش حصولی نیز یاد می‌شود. زیرا انسان روحی مجرد دارد که نزد خود او حاضر است و همواره خود را می‌بیند و اصول و اساس چیزی را که سعادت و شقاوت او را می‌سازد، ادراک می‌کند. علمی که با انسان زاده می‌شود و همیشه همراه اوست علم خداشناسی، آشنایی با اسماء حسنای الهی، خطوط کلی وحی و نبوت و راه‌های اصلی رسالت، شریعت وغیره است که ازنظر قرآن، همگی علومی فطری‌اند؛ علاوه‌براین، علوم دانش اکتسابی نیز جزء دانش‌های بالقوهٔ بشرند. دانش‌های دیگر همچون علوم تجربی و ریاضیات که محصول کاوش‌های بشری‌اند موقت و زودگذرند. این دانش‌ها عمدتاً تجربی و اکتسابی‌اند و تنها در عالم دنیا و جهان مادی همراه انسان هستند و پس از مهاجرت او به عالم آخرت از او جدا می‌شوند.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

روش‌شناسی مدیریت دانش از منظر قرآن کریم، روایات و احادیث

در جدول۷ پاسخ این سؤال که مدیریت دانش از منظر اسلام چگونه و با چه روشی شکل می‌گیرد، برگرفته از نتایج تحقیق و کدگذاری سه‌گانهٔ داده‌ها، نشان داده شده است.

جدول ۷. روش‌شناسی مدیریت دانش از منظر قرآن کریم، روایات و احادیث

سؤال‌های روش‌شناسی	پاسخ اجمالی	تأثیر در مدیریت دانش
دانش چگونه به‌دست می‌آید؟	با حصول مقدمات	مرحلهٔ آماده‌سازی مقدمات پیش از مرحلهٔ کسب دانش
	تأثیر عوامل معنوی در کسب دانش	درنظرگرفتن معنویات در مراحل مدیریت دانش به‌ویژه مرحلهٔ تولید دانش
	ازطریق عمل به دانش	راه‌های تولید دانش و نیز درنظرگرفتن مرحلهٔ کاربست دانش در مدیریت دانش
	روش‌های متنوع و متعدد	توجه به انواع و مراتب دانش و استراتژی‌های متناسب با آنان در کسب دانش
	تلاس و تحمل دشواری‌ها	درنظرگرفتن انگیزه‌سازی در بخشی از فرایندهای مدیریت دانش، انگیزه‌سازی و پاداش‌دهی
	حرص در کسب دانش	
	بهره‌گیری از علوم دیگران	کسب دانش ازطریق آموزش مستقیم و غیرمستقیم
	زمان و شرایط مناسب	امکان‌سنجی پیش از انجام مراحل مختلف مدیریت دانش
	استمرار در کسب دانش	برنامه‌ریزی برای استقرار و انجام مدیریت دانش
دانش چگونه حفظ می‌شود و گسترش می‌یابد؟	حفظ دانش با عمل به آن	بخش کاربست دانش در مدیریت دانش
	توسعهٔ دانش با عمل به آن	
	تکمیل دانش با عمل به آن	
	مخفی‌نکردن از اهل دانش	پیش‌بینی بخش تکلیفی و وظیفه‌ای در مدیریت دانش برای دانشوران
	پرهیز از در اختیار قراردادن دانش به نااهلان	سنجش ظرفیت و اهلیت مخاطبان در اعطای دانش در مراحل به‌اشتراک‌گذاری دانش
	پرسش و مذاکرهٔ علمی با دانشوران	شیوه‌های تولید دانش و تبدیل دانش ضمنی به صریح

یافته‌های تحقیق دربارهٔ روش‌شناسی و ارتباط آن با مدیریت دانش به این پرسش‌های اصلی این‌گونه پاسخ می‌دهد که دانش در ابتدا با فراهم‌کردن مقدمات، انگیزه و ابزار مادی و معنوی حاصل می‌شود. در ادامه عمل به دانش و استفاده از روش‌های متنوع و نیز تلاس و تحمل دشواری‌ها

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

و استمرار در کسب دانش بسیار مهم و مؤثر است. عمل به دانش از روش‌های اصلی و راهبردی در مدیریت دانش است؛ به‌عبارت دیگر، روش‌شناسی این مدیریت نشان می‌دهد حفظ دانش، توسعهٔ آن و تکمیل آن به عمل‌کردن به دانش وابسته است. مهم‌بودن انتشار دانش در این روش‌شناسی نباید غفلـت از نکات مهمی همچون مخفی‌نکردن دانش از اهلـش و پرهیز از در اختیار قراردادن دانش به نااهلان را به‌وجود آورد.

مبانی مدیریت دانش از منظر قرآن کریم، روایات و احادیث

پیش از بیان مبانی، براساس یافته‌های حاصل از متون تحقیق، مشخص شد که فرایندهای مرتبط با دانش در چهار بخش تولید و گسـترش دانش، تحلیل دانـش، حفظ و نگهداری دانش و به‌کارگیری دانش قابل تقسـیم هسـتند. تولید دانش تمام شـیوه‌های کسـب دانش را شامل می‌شـود. منظور از تحلیـل دانـش ارزیابی و ارزش‌گذاری دانش اسـت تا از ایـن طریق بتوان دانش نافـع را از غیرنافع تشخیص داد و هر دانشی را به اندازهٔ ارزش آن کسب کرد. در حفظ و نگهداری دانش اهمیت حفظ دانش و نحوهٔ نگهداشـت آن در نظر اسـت و درنهایت دربارهٔ اهمیت به‌کارگیری دانش و ثمرات آن بحث می‌شود.

مقوله‌ها و مضامین تشکیل‌دهندهٔ مبانی مدیریت دانش

مقوله‌هـا و مضمون‌هـای حاصل از یافته‌های تحقیق که در چهار فرایند کلی قابل تقسـیم اسـت و مبانی مدیریت دانش را مشخص می‌کند به شرح جدول ۸ است.

جدول ۸. مقوله‌ها و مضامین تشکیل‌دهندهٔ مبانی مدیریت دانش

مقوله	مضمون
عمل به دانش موجود تسهیل‌کنندهٔ کسب دانش جدید است. کسب دانش با توجه به ماهیت دانش‌ها روش‌های متنوعی دارد. کسب دانش با تلاس و تحمل دشواری‌ها حرص در کسب دانش ممدوح است. بهره‌گیری از عوامل معنوی در کسب دانش عمل به دانسته‌ها برای کسب دانش بهره‌گیری از علوم دیگران در کسب دانش؛ گسترش دانش	تولید و گسترش دانش
منبـع اصلی دانش خداوند متعال اسـت؛ کسـب دانش از مرجع اصلی	منابع دانشی

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

دانـش مزیت رقابتی بالایی اسـت؛ دانـش ارزش وجودی بالایی دارد؛ کسب دانش مهم‌ترین وظیفهٔ انسان است.	هدف اصلی و کلان خلقت
نامحدودبودن دانش؛ نامحدودبودن میزان کسب دانش	محدودهٔ دانش
شناخت‌شناسی؛ علوم کاربردی؛ کاربست دانش؛ نافع‌بودن؛ نیت و هدف از کسب دانش؛ خداشناسی، برترین دانش	ارزش‌گذاری دانش
ظـرف دانش، کتمان و مخفی‌کردن دانش از اهلش دانش را ازبین می‌برد.	نگهداشت دانش
ارتقای فضایل و کمالات وجودی انسـان با کسـب دانش و به‌کار بستن آن	اثرهای وجودی
حافـظ و نگهدارنـده؛ رسـوخ دانـش در جـان مؤمـن؛ دانـش زندگی‌بخـش و احیاگر؛ یاری‌گر عقل و خـرد؛ رابطهٔ متقابل عقل و دانش؛ صفات و کمالات؛ اثرهای اجتماعی	

تسهیل کننده‌های کسب دانش

با توجه به گستردگی دانش‌ها برحسب مرتبه، سطح، نوع، هدف، غایت، مخاطب و شرایط زمانی و مکانی، روش‌ها و عوامل مؤثر بر کسب دانش نیز متفاوت است. گاهی کسب دانش ازطریق اعطای الهی است که به آن علم حضوری می‌گویند و گاهی به‌صورت غیرمستقیم و با ابزار و واسطه‌هاست که به آن علم اکتسابی می‌گویند. درصورتی‌که مقدمات کسب دانشی به‌درستی فراهم شود، حصول آن قطعی و اجتناب‌ناپذیر اسـت؛ اگر چه دریافت‌کننـدهٔ آن به فهم دانش حاصل اعتراف نکرده و از پذیرش آن سـر باز زند. بنابراین، برای کسـب دانش می‌توان از روش‌های متنوع کسـب علم مانند پرسـش، اعطا، تعلم، تجربه، تحقیق، تدریس، عمل و تعلیم بهره جست. همچنین، یادگیری بدون عمل به دانش قبلی مضر اسـت و حتی منجربه جهل و عناد نیز می‌شـود. زیربنا و اساس هر دانشی تلاش در جهت مرحلهٔ کسب آن دانش است.

تلاش و کوشش، حرص و طمع

آزمندی در کسـب دانش نه‌تنها مذموم نیسـت بلکه لازم و ضروری نیز هسـت و توصیه شده است؛ چراکه دانش جز با تلاش و کوشش مداوم کسب نمی‌شود. جویندهٔ دانش سیری ندارد و گرسنه‌ترین انسان جویندهٔ دانش است. دانش را در هر شرایطی باید جست و برای به‌دست‌آوردنش سختی‌ها را به جان خرید تا شیرینی منفعت آن را به‌دست آورد.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

منبع و مرجع

در نگاه آیات و روایات منبع اصلی همهٔ دانش‌ها در هر سطحی خداست و افراد دیگری که دارای دانش هستند همه باواسطه یا بی‌واسطه دانش را از او دریافت کرده‌اند. یادگیری از خلقت و همهٔ موجودات آن یادگیری از منبع اصلی ولی باواسطه تلقی می‌شود. هیچ‌کس هیچ نمی‌آموزد مگر اینکه دانشش را باواسطه یا بی‌واسطه از منبع الهی دریافت کرده است.

عوامل معنوی

چنانچه بیان شد، دانش نعمت است و نعمت‌ها در دو مرتبه قرار دارند. مرتبه‌ای از نعمت را آفریدگار و خالق هستی با صلاحدید خود و براساس نیاز قطعی به هر موجودی عطا کرده است. نظیر ابزار و لوازم مادی برای زندگی در دنیا که عمدتاً این نعمت‌ها بین همهٔ موجودات زنده اعم از حیوانات و انسان‌ها مشترک است و مرتبهٔ دوم، نعمت‌هایی که برای رشد و ارتقا و رسیدن به مراتب بالاتر، هم در زندگی دنیا و هم پس از آن، در عوالم بالاتر لازم و ضروری است که این نعمت‌ها با توجه به افراد و ظرفیت بالقوهٔ انسان‌ها و ظرفیت بالفعلی که به‌دست می‌آورند متفاوت است؛ ازاین‌رو، برای کسب رزق معنوی دانش امور معنوی همچون عبادت بسیار موثر است. سرآمد همهٔ امور معنوی تقوی و پرهیزکاری است که زمینهٔ کسب دانش را فراهم می‌کند. امور معنوی تأثیر بیشتری در علوم لدنی، که مستقیماً ازجانب خدا عطا می‌شوند، دارند و برای رسیدن به درجهٔ بالای علم و معرفت چاره‌ای جز عبودیت و بندگی کامل در برابر منبع و چشمهٔ جوشان علم الهی نیست.

ارزش وجودی دانش

دانش به‌خودی‌خود باارزش بوده و برای انسان درجه‌هایی را فراهم می‌آورد. در تأثیر ارزشمندی شخص دارای دانش نافع‌بودن دانش و هدف دانشور از داشتن آن نیز مهم است. دانشی به صاحب خود ارزش می‌دهد که نافع باشد و هدف از یادگیری آن عمل به آن باشد. دانشی که سود و منفعت یاریگری و عمل به آن به انسان و دیگران برسد. چنانچه در عالم دنیا صاحبان دانش ارج و منزلتی فراتر از دیگران دارند، در عالم آخرت مقام و منزلت ایشان از همهٔ انسان‌ها بالاتر است.

ازدیاد دانش

راه ازدیاد دانش انتشار آن و، به تعبیر اسلامی، انتشار و انفاق آن است. همچنین، انتشار دانش با آموزش توسعه می‌یابد. تمام عباراتی که در اسلام حاوی پیام‌های خوش‌عاقبتی یاددهندهٔ دانش و یادگیرندهٔ

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

دانش است انگیزه‌ای برای انتقال و دادوستد دانش است تا این دارایی گرانبها گسترش پیدا کند و رشد و نمو داشـته باشد. حتی در برخی روایات دادوستد دانش پرسودترین معامله عنوان شده است. دانش با فراگیری و انتشار بارور می‌شود و یاددهنده و یادگیرندهٔ آن بهترین مقامات معنوی را خواهد داشت.

یکـی از بهتریـن امور برای کسـب دانش بهره‌گیری از دانش دیگران اسـت. اگر کسـی گفتار و کردارش آموزندهٔ دانشی باشد، باید بهترین بهره‌ها را برای آموختن از او برد. بر همین اساس، زکات علم نشر آن معرفی شده و کسب دانش بدون نیت به‌کاربستن منع شده است. البته به جویای دانش توصیه شده است که حتی بدون توجه به گوینده و نشردهندهٔ دانش به اخذ و کسب آن مبادرت ورزد و دانش خود را با دانش دیگران عجین کند تا از داناترین مردم به‌حساب آید. چراکه همهٔ علوم در نزد همهٔ افراد است و همه‌چیز را همه کس داند.

تولید و گسترش دانش

کسـب دانش(تولید و یا گسترش) مهم‌ترین بخش مدیریت دانش را تشکیل می‌دهد. دانش موضوع اصلی مدیریت دانش اسـت و درصورت فقدان دانش مدیریتی دربارهٔ آن شـکل نمی‌گیرد. اما برای موفقیـت در این مرحلـه از مدیریت دانش فراهم‌کـردن مقدماتی لازم و ضروری اسـت. مهم‌ترین مقدمه برای کسب دانش‌های جدید و ابتدایی و نیز گسترش دانش‌های موجود، شناسایی روش‌های کسـب دانش با توجه به ماهیت دانش‌هاسـت. تا وقتی انسان ماهیت دانشی را که خواهان کسب آن اسـت نشناسـد، امکان بهره‌مندی کامل از آن را نخواهد داشـت. همچنین، پس از شناخت ماهیت دانش روش‌های کسـب متناسب با آن مشـخص خواهد شد. شناخت منابع دانش موردنظر و توجه به میزان ارزشـمندی آن از دیگر بخش‌های لازم در کسـب دانش اسـت. دیگر اینکه عمل به دانش موجود، کسب دانش جدید و گسترش دانش را به‌شدت تسهیل می‌کند.

در کسب دانش تلاش وافر و تحمل دشواری‌ها لازم است. زیاده‌روی برای به‌دست‌آوردن مطامع دنیایی مذموم اسـت، ولی تلاش و بلکه زیاده‌روی در تلاش برای کسب دانش نه‌تنها مذموم نیست، ممدوح نیز هسـت. حتی داشتن حرص و طمع دربارهٔ دانش سفارش شده است. در مدیریت دانش اسلامی بهره‌گیری از عوامل معنوی در کسب دانش همچون درخواست و عبادت به درگاه خداوند، که منبع اصلی اعطای دانش اسـت، توصیه می‌شـود. عمل به دانسـته‌ها از مهم‌ترین عوامل کسـب دانش است و بدون عمل حتی گاهی کسب دانش مستحیل نیز هست. در کسب دانش بهره‌گیری از علوم دیگران را نباید نادیده گرفت و توجه داشـت که ظرفیت افراد در کسب و اعطای دانش متفاوت است. بر این اساس، شکل ۱ راهبردهای کسب دانش را نشان می‌دهد.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

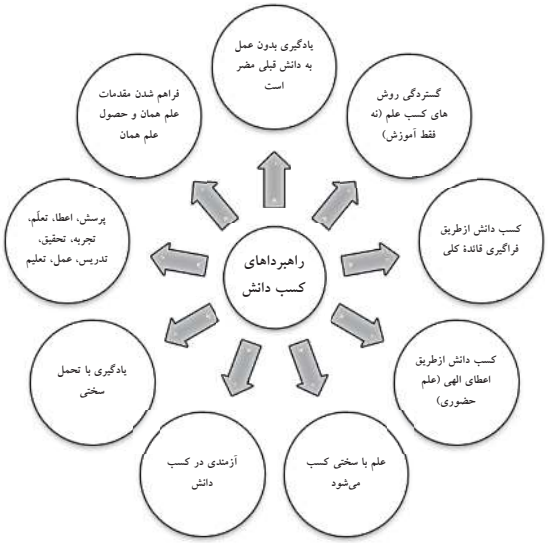

شکل۱. راهبردهای کسب دانش

ارزش‌گذاری دانش

برای بهره‌مندی درست از دانش و استفادهٔ بهینه از زمان و توان محدود در کسب و به‌کارگیری دانش لازم است دانش‌ها به‌طور دقیق بررسی شود تا ارزش واقعی آن‌ها مشخص و براساس رتبه‌بندی و اولویت‌بندی از آن‌ها بهره‌گیری شود. برای این منظور ملاک‌ها و شاخص‌هایی لازم و ضروری است. پس گام اول معرفت‌شناسی دانش برتر خواهد بود. در مدیریت دانش اسلامی لازم و ضروری است که به کاربردی‌بودن دانش، ارزشمندی و نافع‌بودن آن توجه شود. نوع بهره‌مندی از دانش را نیز هدف از کسب آن تعیین می‌کند؛ به‌عبارت دیگر، اگر کسی برای فخرفروشی و بزرگی بر دیگران به دنبال دانش باشد بهره‌مندی او از دانش در کمترین حد ممکن خواهد بود، ولی اگر هدف از کسب دانش به‌کاربردن و رفع نیازهای مادی و معنوی زندگی بشری باشد انسان بیشترین ثمره را از دانش به‌دست خواهد آورد. در مرحلهٔ تجزیه و تحلیل دانش علاوه‌بر توجه به اختلاف‌ها در اهداف آموختن دانش مصادیقی از برترین دانش‌ها ذکر شده است. دانش خودشناسی و خداشناسی و سپس شناخت عالم خلقت و نحوهٔ بهره‌مندی از آن‌ها برای رسیدن به اهداف خلقت از برترین دانش‌ها معرفی شده‌اند.

مرحلهٔ دیگر در مدیریت دانش مرحلهٔ عمل و کاربست دانش است. در سراسر متون روایی و قرآنی بررسی‌شده در پژوهش حاضر، عمل به دانش توأمان با کسب آن مطرح شده است. به‌نحوی‌که نه‌تنها کسب دانش به عمل به دانش موجود منوط شده است، ماندگاری دانش نیز به کاربست آن مرتبط شده است. در این منابع به صراحت بیان شده است که به درصد کمی از دانش‌ها عمل

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

می‌شـود و ترک عمل به دانش پشـیمانی به همراه دارد؛ بنابراین، کاربست دانش یکی دیگر از مبانی مهم مدیریت دانش از منظر اسلام را تشکیل می‌دهد.

نگهداشت دانش

برای باقی‌ماندن اثرها و نتایج دانش نگهداشت و ذخیره‌سازی دانش و نیز گسترش آن مطرح می‌شود. براسـاس یافته‌های تحقیق در این مرحله اختلاف ظرفیت مخاطب و تأثیر آن در میزان، نوع و نحوهٔ اعطا و کسب دانش مطرح می‌شود. همچنین، اگر کسی تمایل داشته باشد دانشی را که دارد به‌خوبی حفظ کند، بداند که در اختیار دیگران قراردادن دانش و یا به‌عبارت دیگر، انتشـار دانش بسـیار مؤثر و مفید اسـت. درمقابل، کتمان و مخفی‌کردن دانش از اهلش موجب ازبین‌رفتن آن می‌شـود. تفکر دربارهٔ دانش حاصل بیشـترین تأثیر را در تثبیت آن در وجود دانشـور خواهد داشت و دیگر اینکه به صراحت در منابع تحقیق ذکر شده است که نگهداشت دانش بدون عمل به آن ممکن نیست. مبنای نگهداشـت و سپس گسترش دانش عمل به دانسته‌ها است تا از این طریق دانش پایدار شود و زمینهٔ گسترش و به تعبیر روایات اتساع[1] آن فراهم شود.

اثرهای وجودی دانش

چنانچه در پاسـخ به سـؤال اول تحقیق گذشت، دانش دارای ویژگی‌های ذاتی است که در مدیریت دانـش لازم اسـت بـه آن‌ها توجه شـود. دانش موجـب ارتقای فضایـل و کمالات وجودی انسـان شـده و به‌کار بسـتن آن زندگی‌بخش و احیاگر جسـم و جان آدمی است. دانشـوران به تعبیر قرآن و روایات هم نزد خلق و هم نزد خالق مردمانی محبوب و دوست‌داشـتنی هسـتند. دانشـوران پیشوا و راهنمای انسـان‌های دیگر بوده به میزان دانشی که دارند از دیگران پیشی می‌گیرند. ایشان تلاشگر و خسـتگی‌ناپذیرند و کمالات اخلاقی و انسـانی فراوانی دارند. خاصیت دانش آن است که صاحب خود را فروتن و باوقار کند و او را برای خدمت به دیگران آماده کند. داشتن دانش و عمل به آن زمینه را برای پیروی سایرین فراهم می‌کند و موجب رونق بازار دادوستد علمی می‌شود.

هدف اصلی و کلان خلقت

اهداف خلقت در نگاه اول متنوع و متفاوت به چشم می‌آیند ولی با دقت بیشتر مشخص می‌شود این اهداف

۱. گسترش به‌سرعت و یک‌باره.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

در طول هم بوده و فراهم‌آمدن هریک زمینهٔ دستیابی به هدف بعدی و بالاتر را فراهم می‌کند. اما طبق آیات و روایات سرسلسلهٔ همهٔ اهداف، که هم از حیث فراگیری و هم از حیث تأثیر فراگیرترین و مؤثرترین هدف است، دستیابی به معرفت، دانش و علم است؛ دانشی که انسان را از همهٔ مراتب هستی، از عالم ماده تا عوالم دیگر، باخبر و او را به خلیفةالله تبدیل می‌کند. این مرتبه از دانش و معرفت ویژهٔ برگزیدگان الهی است و طیف گستردهٔ مراتب دیگر دانش بسته به جایگاه هر فرد به همهٔ انسان‌ها اعطا می‌شود.

محدودهٔ دانش و منابع دانشی

دانش محدودهٔ مشخصی ندارد و ازاین‌رو، برای به‌دست‌آوردن و کسب آن نیز محدودیتی وجود ندارد. اما باید درنظر گرفت که دانش از سرچشمهٔ الهی ساری و جاری می‌شود و برای کسب دانش زلال و صحیح توجه به منابع اصلی دانش لازم و ضروری است.

اصول مدیریت دانش از منظر قرآن کریم، روایات و احادیث

اصول بر پایهٔ مبانی هر چیز استوار است. اصول غالباً با عبارات انشایی بیان می‌شوند. با این نگاه مضامین و مقوله‌های حاصل از کدگذاری بررسی و آنچه در شکل‌گیری اصول مدیریت دانش مؤثر شناخته شد، مشخص شد. شکل ۲ این مفاهیم، مقوله‌ها و مضامین را نشان می‌دهد. در ادامه شرح مضامین شکل‌دهندهٔ این اصول آمده است.

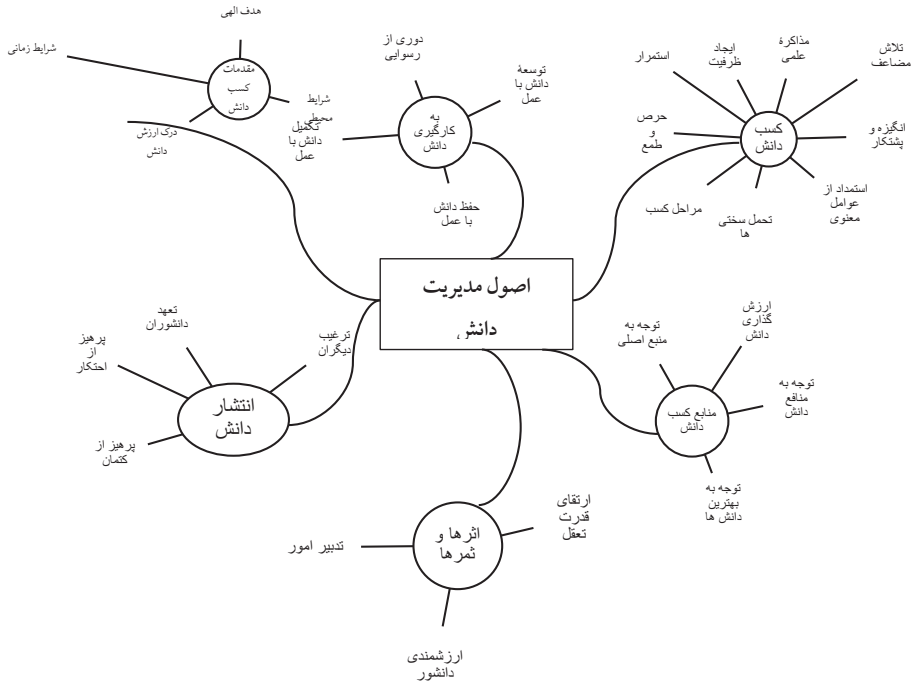

شکل۲. اصول مدیریت دانش از منظر قرآن کریم، روایات و احادیث

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

همچنـان کـه بیان شـد، اصـول، پایه‌ها و سـتون‌هایی هسـتند کـه روی بسـتر مبانی قـرار می‌گیرند و جهت‌گیری‌هـا و قواعـد کلـی را نمایان می‌کنند. پاسـخ به سـؤال‌های اساسـی معرفت‌شناسـی، هستی‌شناسی، انسان‌شناسی و روش‌شناسی و تحلیل پاسخ‌ها با رویکرد فرایندهای مدیریت راهبردی دانش منجربه کشف و تدوین مبانی مدیریت دانش در چهار جزء اصلی آن یعنی کسب دانش، تحلیل دانش، حفظ و انتشار دانش و به‌کارگیری دانش شد. براساس مبانی به‌دست‌آمده و با مراجعه به مضامین حاصل از کدگذاری داده‌ها اصول این فرایندهای چهارگانه به شرح جدول ۹ به‌دست آمد.

جدول ۹. اصول مدیریت دانش

اصول مدیریت دانش	کسب دانش	به منابع دانش و اصل و ریشهٔ آن توجه کنید.
		برای رسیدن به ارزش‌ها به دنبال کسب دانش باشید.
		کسب دانش بر همه و در هر سطح و مرتبه‌ای لازم و واجب است.
		با دانش به دنبال تأمین دنیا و آخرت خود باشید.
		هر سطح و مرتبه از دانش را با ابزار متناسب خود شناسایی و کسب کنید.
		در کسب دانش از هرگونه تلاش و کوششی فروگذاری نکنید.
		در کسب دانش حریص باشید.
		از همهٔ هستی برای ارتقای دانش بهره بگیرید.
		از عوامل معنوی در کسب دانش غفلت نکنید.
		شرایط زمانی و مکانی را در کسب و انتشار دانش در نظر بگیرید.
		ظرفیت افراد را در تعلیم و تعلم در نظر بگیرید.
		مذاکرهٔ علمی با دانشوران لازم و ضروری است.
		از دانش دیگران بهره‌گیری کنید.
		به ارزش بالای کسب دانش توجه و مدام این ارزش را یادآوری کنید.
	تحلیل دانش	سطوح دانش را شناسایی و دسته‌بندی کنید.
		دانش را براساس نفع آن اولویت‌بندی کنید.
		دانش نافع دانش فراگیر و کلی است.
		حد و مرز و محدودیتی برای دانش در نظر نگیرید.
		دانش کاربردی را مقدم بر سایر دانش‌ها بدانید.
		با توجه به سطوح هستی دانش را طبقه‌بندی و سطح‌بندی کنید.
اصول مدیریت راهبردی دانش	حفظ و انتشار دانش	دانش خود را مکتوب کنید.
		از نشانه‌های ایمان آموختن دانش به دیگران است.
		هرگز دانش را به نااهل نیاموزید.
		به دانش خود عمل کنید تا محفوظ بماند.
		دانش را به اهلش بیاموزید.
		دانش جدید را با آموختن دانش خود به دیگران به‌دست آورید.
		دیگران را به کسب دانش ترغیب و تشویق کنید.
		قبل از آموختن از نفع دانشی که به دنبال آن هستید اطمینان حاصل کنید.
	به‌کارگیری دانش	عقل و خرد خود را با دانش تقویت کنید.
		جان خود و جامعه را با عمل به دانش احیا کنید.
		برای دانشور و عامل به دانش ارزش، حقوق و جایگاه ویژه‌ای قائل باشید.
		با عمل به دانش آن را گسترش دهید.
		قدرت و سرمایهٔ خود را با دانش تقویت کنید.
		مزیت رقابتی خود را با دانش به‌دست آورید و تقویت کنید.
		به دانسته‌های خود عمل کنید.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

مقدمات کسب دانش

اقدام برای کسب و یا اعطای دانش به شرایط زمانی و مکانی بستگی دارد. اسلام توجه ویژه به شرایط مناسب و ازدست‌ندادن این فرصت را توصیه می‌کند. با توجه به ارزش دانش باید شرایط محیطی مناسب را برای کسب آن فراهم کرد و از موانع و مشکلات پرهیز کرد. قبل از کسب هر نوع دانشی داشتن هدف مناسب و دوری از اهداف غیرالهی لازم و ضروری است. فراغت و دوری از موانع یادگیری نه‌تنها برای عبادت توصیه شده که برای علم‌آموزی نیز واجب و ضروری است.

کسب دانش

استمرار و پشتکار در کسب از مهم‌ترین توصیه‌ها در کسب دانش است. برای کسب دانش داشتن حرص و طمع پسندیده است و باید در این راه مذاکره با دانشمندان و دانشوران را به‌صورت جدی دنبال کرد؛ درعین‌حال، به‌دست‌آوردن دانش نیازمند توجه مداوم به ارزش دانش و فواید بی‌حد و حصر به‌کارگیری دانش است. عوامل معنوی نیز جزء اصول مدیریت دانش بوده و افراد باید ریشه و منبع همهٔ انواع دانش را از پروردگار عالم بدانند و ضمن شکرگزاری به درگاه باری‌تعالی، برای فراهم‌آوردن مقدمات و ظرفیت دانش از او یاری طلبند و ازدیاد دانش را از او طلب کنند. همچنین، سؤال‌کردن به‌موقع، بجا، منطبق با موضوع و نیز سؤال از اهل دانش لازم است. تأکید به فراگیری دانش به‌حدی است که حتی اشرف مخلوقات عالم، رسول خدا (صلی‌الله و علیه و آله)، دستور دارد که پیوسته از پروردگار خود دانش جدید طلب کند.[1] عوامل مؤثر در کسب دانش در شکل ۳ آمده است.

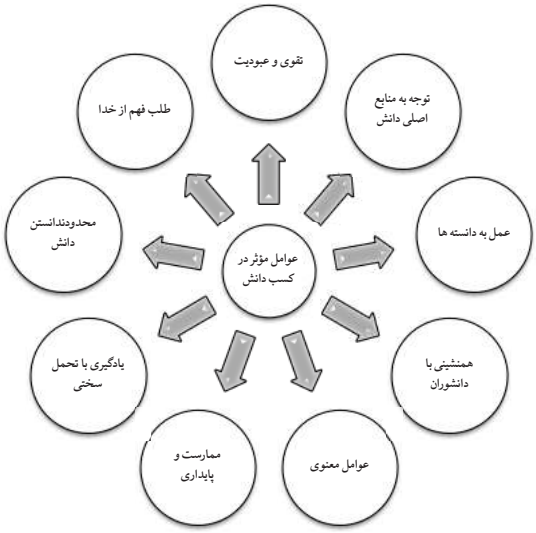

شکل ۳. اصول مدیریت دانش

۱. «وَ قُلْ رَبِّ زِدْنِی عِلْماً» (طه: ۱۱۴).

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

انتشار دانش

اصول مربوط به بخش انتشـار دانش به دو قسـمت عمده تقسـیم می‌شـود؛ یکی مربوط به تعهدات دارندۀ دانش است و دیگری به تعهدات و وظایف جوینده و طالب دانش اختصاص دارد. در قسم اول دانشوران متعهد به انتشار دانش هستند و وظیفه دارند دانش خود را با درنظر گرفتن ظرفیت مخاطب و شرایط زمانی و مکانی و با درنظرگرفتن صلاح و سداد او بدون هیچ چشمداشتی عرضه کنند. دانشوران باید دیگران را به کسـب دانش ترغیب و تاحد امکان برای آن‌ها در این زمینه انگیزه‌سـازی کنند. با این دیـدگاه دارای دانش نیز باید از بهترین دانش خود، بی‌منت و بی‌چشمداشـت آن‌ها که اهلیت دارند را در دانش خود سهیم و به میزان مطلوب انفاق کند. کسی که طالب دانش است باید مراحل مهم کسب دانش یعنی سکوت، سؤال و تلاش و کوشش را رعایت کرده، خود را نیازمند به دانش دانشوران بداند. او باید ظرفیت خود را افزایش دهد و با به‌کارگیری دانش کسب‌شده زمینۀ کسب دانش جدید و تولید و گسترش آن را در خود فراهم کند وحقوق دانشوران را بشناسد و آن‌ها را رعایت کند.

منابع کسب دانش

باید دانسـت کـه دانش تماماً ازجانب خداوند متعال اسـت و دانش باواسـطه یا بی‌واسـطه نعمتی ازجانب اوست. انسان با ابزارهایی که خداوند در اختیار او قرار داده است به کسب دانش می‌پردازد، ولی باید توجه کند که فایده و نفع دانش به هدف او از کسب دانش بستگی مستقیم دارد.

اثرها و ثمرهای دانش

در منابع پژوهش، دانش قدرتمندترین ابزار برای تدبیر امور دنیا و آخرت معرفی شـده اسـت. عقل، که یکی از عوامل اصلی هدایت بشـر به کمالات مشـروع و ممدوح اوست، با دانش بارور می‌شود و به کمال می‌رسـد؛ بنابراین، فصل مقوم بشـر عقل اوست و میزان در برتری عقول دانش و معرفتی اسـت که عقل را شـکوفا می‌کند. اصل دیگر اینکه میزان ارزشمندی انسـان‌ها به میزان دانش و نوع دانشی است که دارند. شاخص دانش و کاربست، ارزشمندی هر فرد را مشخص می‌کند.

به‌کارگیری دانش

در اسـلام دانش بدون عمل ارزش چندانی ندارد و در بسـیاری مواقع، به‌جای اینکه برای دارندۀ آن مفید باشد، مضر نیز هست. دانش را باید با عمل تکمیل کرد و با به‌کاربستن آن را حفظ کرد. تأکید شده است که یکی از روش‌های مهم و اصلی توسعه و تولید دانش کاربست دانش است.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

تجزیه و تحلیل و اولویت‌بندی دانش

ازنظر اسلام دانشور باید دانش‌ها را قبل و بعد از فراگیری تجزیه و تحلیل کند، شاخص و ملاک دانش نافع و غیرنافع را بشناسد و از یادگیری دانش غیرنافع پرهیز کند. انسان طالب دانش باید با درنظرگرفتن اهداف مختلف دانش‌آموزی هدف درست و صحیح را انتخاب و فرصت محدود خود را صرف یادگیری و عمل به دانش مفید و مؤثر کند.

با جمع‌بندی پاسخ به پرسش‌هایی که در جداول قبلی آمد، مبانی ارکان اصلی مدیریت راهبردی دانش به شرح جدول زیر تدوین شد. این مبانی از بخش تحلیل داده‌های مربوط به پرسش‌های اصلی به‌دست آمده و درمجموع ۲۵ مبنا را شامل می‌شود. این مضامین پایه و بستری است که باید فرایندهای مدیریت راهبردی دانش بر آن‌ها بنا شود. بر این اساس مبانی مدیریت دانش به تفکیک اجزاء به شرح جدول ۱۰ و مبانی و اصول مدیریت دانش به‌طور کلی به شرح جدول ۱۱به‌دست آمد.

جدول ۱۰. مبانی مدیریت دانش

مبانی مدیریت دانش	کسب دانش	منابع دانش و اصل و ریشهٔ انواع آن مستقیم یا غیرمستقیم به خداوند متعال می‌رسد.
		دانش و کسب آن یکی از بالاترین ارزش‌های بشری است.
		کسب دانش مهم‌ترین و اصلی‌ترین وظیفهٔ انسان است.
		تأمین دنیا و آخرت و صلاح بشر به میزان دانش او بستگی دارد.
		دانش دارای مراتبی است؛ از سطح تجربی و مادی تا سطح معنوی و غیرمادی.
		کسب دانش روش‌های متنوع و متناسب با سطح و نوع دانش دارد.
		دانش با تلاش و تحمل دشواری‌ها به‌دست می‌آید.
		حرص داشتن در کسب دانش ممدوح است.
		عوامل معنوی در کسب دانش مؤثرند؛ آموزش‌های مستقیم و غیرمستقیم
		شرایط زمانی و مکانی در کسب و انتشار دانش مؤثرند.
	تحلیل دانش	کلان‌نگری و آینده‌نگری در طبقه‌بندی دانش‌ها
		کسب دانش فراگیر و نافع ارجح است.
		دانش بی حد و مرز است و محدودیت ندارد.
		دانش کاربردی دانش نافع است.
		دانش منطبق با سطوح هستی است.
	حفظ و انتشار دانش	با آموختن دانش به نااهل دانش ازبین می‌رود.
		دانش ماهیت غیرمادی دارد؛عالمان به انتشار دانش تعهد دارند.
		با کتابت دانش حفظ می‌شود.
		دانش با عمل به آن حفظ می‌شود.
		انتشار دانش با انگیزه‌سازی و تشویق و ترغیب (مادی و معنوی)
		دانش با تعلیم منتقل می‌شود نه صرفاً با تدریس
		انتشار دانش منجربه تولید دانش می‌شود.
		دانش برای دانشور اثرهای وجودی دارد.
		انگیزه‌سازی کنید، پاداش‌دهی
	به‌کارگیری دانش	دانش موجب شکوفایی و ارتقای عقل و خرد است.
		دانش عمل‌شده حیات واقعی است و احیاکنندهٔ جان‌ها است.
		فضایل و کمالات وجودی انسان با دانش ارتقا پیدا می‌کند.
		دانش با عمل گسترش می‌یابد.
		رابطهٔ متقابل و دوسویهٔ انسان و دانش
		عمل به دانش قدردانی و شکر بزرگ‌ترین نعمت خداست.
		عمل و دانش رابطهٔ متقابل و دوسویه دارند. هریک موجب گسترش دیگری است.
		اولین هدف بندگان خدا از دانش عمل به آن است.
		داشتن دانش و عمل به آن مزیت رقابتی برتر و پایدار است.
		عمل به دانسته‌های قبلی زمینهٔ کسب دانش را فراهم می‌کند.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

جدول ۱۱. مبانی مدیریت دانش به طور کلی

	مبانی	اصول
مدیریت دانش	جایگاه ویژهٔ دانش و دانشور در عالم	تدوین نظام ارزیابی و سطح‌بندی دانش
	ارزش‌گذاری با دانش	
	لایتناهی‌بودن دانش	آینده‌پژوهی و آینده‌سازی
		کلان‌نگری، آینده‌نگری، قانع‌نشدن
		مدیریت دانش مستمراً به‌روز شود.
	تفاوت ظرفیت‌ها برای دریافت و حفظ دانش	طراحی و اجرای استراتژی‌های متفاوت مدیریت دانش
	دانش زندگی‌بخش و آبادگر	الحاق مدیریت دانش در تمام پروژه‌های کلان مدیریتی
	دانش از اهداف مهم خلقت	
	همراهی مدیریت دانش و مدیریت عمل	تدوین مراحل عمل به دانش در مدیریت دانش
	نقش اخلاقی مدیریت دانش، عبادت و دانش	ارزش‌های اخلاقی، ایمانی و انسانی در مدیریت دانش
	مدیریت متناسب با مرتبهٔ دانش	مدیریت دانش سایر سطوح و مراتب دانش
	تفاوت در مدیریت دانش فردی و اجتماعی	مدل‌های فردی و اجتماعی
	وجوب همگانی	پشتیبانی از انسان‌ها در کسب دانش
	نقش راهبردی دانش	تدوین و اجرای مدیریت راهبردی دانش
		تدوین استراتژی، پیاده‌سازی و ارزشیابی
	تعیین اهداف غایی و تلاش برای دستیابی	مدیریت دانش برنامه‌ریزی مستمر است.

مقایسهٔ تطبیقی مبانی و اصول مدیریت دانش و مدیریت دانش رایج

برای مشخص‌شدن تمایزهای میان مدیریت دانش از منظر اسلام و مدیریت دانش رایج، نتایج حاصل از تحقیق، که بیانگر ویژگی‌های دانش و مبانی و اصول مدیریت دانش است، با مبانی و اصول مدیریت دانش رایج (برگرفته از ادبیات تحقیق) در کنار هم در جدول ۱۱ قرار گرفت.

جدول ۱۲. مقایسهٔ تطبیقی مبانی و اصول مدیریت دانش و مدیریت دانش رایج

	مدیریت دانش رایج	مدیریت دانش از منظر اسلام
هدف کلان	تسلط بر عالم و تسخیر آن	خودشناسی و خداشناسی
فرایندها	شناسایی، کسب، توسعه، استفاده، نگهداری، ارزیابی، تسهیم	کسب، تحلیل، حفظ و نشر، به‌کارگیری

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

دانش	دانـش بـه معنـای معرفـت تجربـی حاصل از یادگیری و کار. منبع دانش طبیعت و عملکرد انسان‌ها است. ماهیت دانش مادی است. ارزشمندی به میزان سوددهی دستیابی به مزیت رقابتی با دانش دانش هدف واسطه‌ای برای انسان و زندگی او	دانش در سه سطح تجربی، عقلی و عرفانی منبع دانش خداوند است. دانش ماهیت مجرد دارد. مادی و معنوی، دانش بالاترین ارزش ارزشمندی ذاتی دانش دانش زندگی‌بخش و آبادگر دنیا و آخرت دسـتیابی انسـان به دانـش خود از اهـداف مهم خلقت است. دانش نور است و روشنایی‌بخش
دانشوران (دانشمندان)	کارکنان دانشی به‌عنوان سرمایه سازمان حفظ دانش بسان سرمایه‌های مادی خرید و فروش دانش و دانشوران درصورت نیاز رتبه‌بندی دانشی در سازمان	تعهد به اعطای دانش به اهلش متخلق به آداب و اخلاق بدون چشمداشت مادی بسیار محترم و باارزش جایگاه ویژۀ دانش و دانشور در عالم
دانشجویان	دانش موردنیاز شغل خود در سازمان را بیاموزند. دانش خود را در راسـتای اهداف سازمان توسعه دهند. هدف ایجاد سازمان یادگیرنده است.	همۀ کسبه به دنبال دانش باشند. همیشه به دنبال دانش باشند. همه‌جا به دنبال دانش باشند. با توجه به سطح و مرتبۀ هر دانشی برای آن تلاش کنند. تفاوت ظرفیت افراد برای دریافت و حفظ دانش
فرایندها	استخراج دانش، اکتشـاف دانش، خرید دانش، ارزیابی دانش، سازماندهی دانش، ذخیره‌سازی دانش، تسهیم دانش، تبدیل دانش، چرخۀ حیات دانش، مدل‌های مدیریت دانش	مقدمـات کسـب، کسـب دانش، سـازماندهی دانـش، تعلیم و تعلم، مذاکرۀ علمی، پرسـش و پاسخ، انفاق دانش، پرهیز از احتکار.
مبانی	نظریه‌هـای مدیریت دانـش در ارتبـاط با مبانی فلسفی مبانی اقتباسـی از حوزه‌ها و نظریه‌های مرتبط با مدیریت دانش پارادایم‌هـا و علوم نظریه‌هـای مرتبط با مدیریت دانش مدیریت دانش به معنای مدیریت بر دانش	همراهی مدیریت دانش و مدیریت عمل نقش اخلاقی مدیریت دانش، عبادت و دانش مدیریت متناسب با مرتبۀ دانش تفاوت در مدیریت دانش فردی و اجتماعی نقش راهبردی دانش و مدیریت آن برای دستیابی به اهداف خلقت

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

اصول	ـ مدیریت دانش مستلزم سرمایه‌گذاری است. ـ مدیریت اثربخش دانش نیازمند پیوند انسان و فناوری است. ـ مدیریت دانش سیاسی است. بر کسی پوشیده نیست که دانش قدرت است ؛ ازاین‌رو، نباید جای تعجب باشد که هرکس که دانش را مدیریت کرده، کار سیاسی انجام داده است. ـ مدیریت دانش به مدیران دانش نیازمند است. مزایای مدیریت دانش، سرچشمه‌گرفته از ترسیم دانش است. ترسیم دانش به ترسیم نقشه‌های ذهنی افراد منجر می‌شود. ـ تسهیم و به‌کارگیری دانش ذاتی نیست. انسان‌هایی که به‌طور طبیعی گرایش دارند که دانش خود را اندوخته و ذخیره کنند، موفق‌تر از آن‌هایی هستند که چنین تصوری ندارند. ـ مدیریت دانش به معنی بهبود فرایندهای کاردانش است: بهبود کاردانشی مستلزم این است که دخالت‌های از بالا به پایین کمتر شود. ـ دستیابی به دانش تنها شروع کار است. دانش را باید به‌کار گرفته و در فرایندهای سازمانی وارد کرد، به‌گونه‌ای که منجربه بهبود عملکرد سازمانی شود. ـ مدیریت دانش هیچ‌گاه به پایان نمی‌رسد. مدیریت دانش، نیازمند قراردادی دانشی است. اگر دانش منبع مهمی است، می‌طلبد که توجه قانونی خاصی به آن و ملکیت آن شود.	ـ مدیریت همهٔ سطوح و مراتب دانش لازم است. ـ دانش نعمت الهی است و نباید آن را احتکار کرد، بلکه باید از آن در جایگاه برترین عامل حیات استفاده کرد مانند آب که مایهٔ حیات مادی است، دانش نیز مایهٔ حیات مادی و معنوی است. ـ لزوم تدوین نظام ارزیابی و سطح‌بندی دانش ـ لزوم آینده‌پژوهی در مدیریت دانش ـ کلان‌نگری، آینده‌نگری، قانع‌نشدن ـ طراحی و اجرای استراتژی‌های متفاوت مدیریت دانش ـ الحاق مدیریت دانش در تمام پروژه‌های کلان مدیریتی ـ تدوین مراحل عمل به دانش در مدیریت دانش ـ ارزش‌های اخلاقی، ایمانی و انسانی در مدیریت دانش ـ مدیریت دانش همهٔ سطوح و مراتب دانش ـ مدل‌های فردی و اجتماعی مدیریت دانش ـ تدوین استراتژی، پیاده‌سازی و ارزشیابی ـ برنامه‌ریزی مستمر در بهبود مدیریت دانش

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

کتابنامه

۱. **قرآن کریم**. ترجمهٔ آیت‌الله مکارم شیرازی.

۲. **نهج‌البلاغه**. ترجمهٔ دکتر سید جعفر شهیدی. ۱۳۷۳. تهران: انتشارات انقلاب اسلامی. چاپ پنجم.

۳. احمدوند، علی‌محمد؛ قاضی‌زاده فرد، سید ضیاءالدین؛ نواب اصفهانی، محمدرضا. ۱۳۸۹. «**مروری بر مدل‌های انتخاب راهبرد و ارائهٔ مدل پیشنهادی**». نشریهٔ مدیریت فردا. سال نهم. شمارهٔ ۲۳.

۴. اخوان، پیمان؛ خادم‌الحسینی، سید پیمان. ۱۳۹۲. «**تبیین مدیریت دانش از دیدگاه اسلام**». دوفصلنامهٔ علمی‌پژوهشی مدیریت اسلامی. سال بیست‌ویکم. شمارهٔ ۲. پاییز و زمستان. صص ۱۲۶-۹۹.

۵. استراس، آنسلم؛ کوربین، جولیت. ۱۳۸۵. **اصول روش تحقیق کیفی نظریهٔ مبنایی**. ترجمهٔ بیوک محمدی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. چاپ اول.

۶. امام خمینی، سید روح‌الله. ۱۳۸۲. **صحیفهٔ نور**. تهران: دفتر حفظ و نشر آثار امام خمینی (ره). چاپ سوم.

۷. آریان‌پور، منوچهر؛ ۱۳۷۷. **فرهنگ پیشرو آریان‌پور**. جلد ۵. تهران: جهان رایانه. چاپ اول.

۸. آسابرگر، آرتور. ۱۳۸۷. **روش‌های تحلیل رسانه‌ها**. ترجمهٔ پرویز اجلالی. تهران: دفتر مطالعات و توسعهٔ رسانه‌ها. چاپ سوم.

۹. بازرگان، عباس. ۱۳۸۷. **مقدمه‌ای بر روش‌های تحقیق کیفی و آمیخته**. تهران: دیدار. چاپ اول.

۱۰. باقرزاده، اصغر .۱۳۸۹. «**بررسی نگرش مدیران آموزشی شهر مشهد درخصوص کاربردی‌بودن شاخص‌های مدیریت در قرآن**». پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.

۱۱. بهجت‌پور، عبدالکریم. ۱۳۹۲. **تفسیر تنزیلی (به‌ترتیب نزول) مبانی اصول قواعد و فواید**. تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشهٔ اسلامی.

۱۲. پارسانیا، حمید. ۱۳۸۳. «**روش‌شناسی و اندیشهٔ سیاسی**». فصلنامهٔ علوم سیاسی. شماره ۲۸. ص ۱۰.

۱۳. جوادی آملی، عبدالله. ۱۳۸۴. **تفسیر موضوعی هدایت در قرآن**. جلد ۱۳. قم: نشر اسراء.

۱۴. ـــــــــــــــ. ۱۳۸۵. **تفسیر انسان به انسان**. قم: نشر اسراء.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

۱۵. ـــــــــــــــــــ. ۱۳۸۶. **رحیق مختوم**. قم: نشر اسراء.
۱۶. ـــــــــــــــــــ. ۱۳۸۷. **حق و تکلیف در اسلام**. قم: نشر اسراء.
۱۷. ـــــــــــــــــــ. ۱۳۸۸. **زن در آیینهٔ جمال و جلال**. قم: نشر اسراء. چاپ نوزدهم.
۱۸. ـــــــــــــــــــ. ۱۳۸۹. **همتایی قرآن و اهل‌بیت**. قم: نشر اسراء. چاپ اول.
۱۹. ـــــــــــــــــــ. ۱۳۸۹. **منزلت عقل در هندسهٔ معرفت دینی**. قم: نشر اسراء. چاپ چهارم.
۲۰. ـــــــــــــــــــ. ۱۳۸۹. **تفسیر موضوعی جامعه در قرآن**. جلد ۹. قم: نشر اسراء. چاپ سوم.
۲۱. ـــــــــــــــــــ. از سال ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۵. **تفسیر تسنیم**. جلد ۱ تا ۴۳. قم: نشر اسراء.
۲۲. حقیقت، سیدصادق. ۱۳۸۷. **روش‌شناسی علوم سیاسی**. قم: انتشارات دانشگاه مفید. چاپ دوم.
۲۳. خامنه‌ای، سید علی. **بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان**. قابل دسترسی در: https://content-speech/ir.khamenei.farsi?id=۱۶۹۱۲.
۲۴. خسروپناه، عبدالحسین. ۱۳۹۳. **علم دینی**. تهران: بسیج اساتید و دانشگاه علامه طباطبایی.
۲۵. داونپورت، تامس اچ؛ پروساک، لارنس. ۱۳۷۹. **مدیریت دانش**. ترجمهٔ حسین رحمان‌سرشت. تهران: انتشارات شرکت طراحی مهندسی و تأمین قطعات خودرو ایران (ساپکو). چاپ اول.
۲۶. ذکایی، محمدسعید. ۱۳۸۱. «**نظریه و روش در تحقیقات کیفی**». فصلنامهٔ علوم انسانی. دانشگاه علامه طباطبایی دانشکده علوم اجتماعی. دوره ۹. شمارهٔ ۱۷.
۲۷. رادینگ، آلن. ۱۳۸۳. **مدیریت دانش**. ترجمهٔ دکتر محمدحسین لطیفی. تهران: سمت. چاپ اول.
۲۸. راسل، برتراند. ۱۳۴۷. **مسائل فلسفه**. ترجمهٔ منوچهر بزرگمهر. تهران: خوارزمی.
۲۹. رفرس، پل. ۱۳۹۶. **روان‌شناسی تجربی**. ترجمهٔ سیروس ذکا. تهران: سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی. چاپ اول.
۳۰. سیلورمن، دیوید. ۱۳۷۹. **روش تحقیق کیفی در جامعه‌شناسی**. ترجمهٔ محسن ثلاثی. تهران: تبیان. چاپ اول.
۳۱. طباطبایی، محمدحسین. ۱۳۹۲. **تفسیرالمیزان**. ترجمهٔ محمدباقر موسوی. قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعهٔ مدرسین حوزهٔ علمیهٔ قم.

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

۳۲. فیاضی، غلامرضا. ۱۳۷۵. **علم‌النفس فلسفی**. قم: مؤسسهٔ امام خمینی.
۳۳. قرائتی، محسن. ۱۳۷۵. **تفسیر نور**. ده جلد. تهران: انتشارات درس‌هایی از قرآن.
۳۴. کلینی، محمد بن یعقوب. ۱۳۸۱. **اصول کافی**. ترجمهٔ محمدباقر کمره‌ای. قم: انتشارات اسوه. چاپ پنجم.
۳۵. مارشال، کاترین؛ راس من، گرچن. ۱۳۷۷. **روش تحقیق کیفی**. ترجمهٔ سید محمد اعرابی. تهران: پژوهش‌های فرهنگی. چاپ اول.
۳۶. محمدی ری شهری، محمد. ۱۳۷۷. **میزان‌الحکمه**. ترجمهٔ حمیدرضا شیخی. تهران: مؤسسهٔ علمی فرهنگی دارالحدیث سازمان چاپ و نشر.
۳۷. موسی‌خانی، محمد؛ مانیان، امیر؛ اخگر، بابک؛ جوادی آملی، مرتضی؛ نعمتی شمس‌آباد، حسنعلی. ۱۳۹۲. «**مدیریت دانش دینی (دین‌بنیان)؛ طرح مسأله «مدیریت دانش» در «تمدن دینی»**». دوفصلنامهٔ علمی-تخصصی اسلام و مدیریت. سال دوم. شمارهٔ ۳.
۳۸. منطقی، محسن؛ اکبری، ظاهر. ۱۳۹۲. « **مدیریت دانش با الهام از منابع اسلامی**». دوفصلنامه علمی ترویجی اسلام و پژوهش‌های مدیریتی. سال سوم. شمارهٔ ۷.
۳۹. نقی‌پورفر، ولی‌الله. ۱۳۸۵. **اصول مدیریت اسلامی و الگوهای آن**. تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی. چاپ بیست‌وپنجم.
۴۰. های، کالین. ۱۳۸۵. **درآمدی انتقادی بر تحلیل سیاسی**. ترجمهٔ احمد گل‌محمدی. تهران: نی. چاپ اول.
۴۱. نعمتی شمس‌آباد، حسنعلی؛ موسی‌خانی، محمد؛ مانیان، امیر. ۱۳۹۳. «**از نظریهٔ دانش (معرفت‌شناسی) تا مدیریت دانش؛ ارائهٔ مدل مفهومی تأثیرپذیری مدیریت دانش از معرفت‌شناسی**». فصلنامهٔ علوم مدیریت ایران. دوره ۹. شمارهٔ ۳۵.
۴۲. یزدان‌پناه، احمدعلی. ۱۳۸۶. «**فراز و نشیب در تعریف استراتژی (بررسی تطبیقی)**». دومین اجلاس بین‌المللی مدیریت راهبردی. تهران: گروه ناب، مؤسسهٔ مدیریت و توسعه.

43. Alazmi, M. & Zairi, M. 2003. **"knowledge management critical success factors"**. Total quality management. Vol. 14. No.2 . p 203.
44. Balthazard, p. & Cooke, R. 2004. **"Organizational culture and knowledge management success: Assessing the behavior- performance continuum"**. proceeding of 37th Hawaii International Conference on system sciences. p.4
45. Desouza, k.c. and Awazu, Y. 2003. **"Human resource management**

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]
[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]

systems can help track and distribute information throughout the organization". Human resource magazine. p 108.

46. McAdam,R,and Mc Creedy, S. 1999. **Acritical review of knowhedge management models , the learnig organization**. Vol. 6. NO. 3. pp. 91-100.

47. Milner, E.M. 2000. **Managing Information and knowledge in the public sector**. Routledge. p.64

48. Misra, D.C. Hariharan, R. and khaneja, M. 2003. **"E-KM framework for government organization"**. Information systems management. pp. .43-45

49. Okunoye, A. 2003 و a. **Where the global needs the local: Variation in enablers in the knowledge management process**. university of Turku. Finland. pp..16-17

50. Sharp, D. 2003. **"KM Today: challenges and opportunities"**. Information systems management. p.33

51. Thomas, J.C. and Kellogg, W.A. and Erickson, T.2001 . **"The knowledge management puzzle: Human and social factors in knowledge management"**. IBM systems journal. vol. 40. No..4 p.1

[Downloaded from frh.sccsr.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.2476745.1398.5.2.5.4]